

Docent dr Dejan Đurić
Prof. dr Miroslav Đorđević
Prof. dr Radovan Tomić

NACIONALNA EKONOMIJA

Novi Sad,
2012. godine

NACIONALNA EKONOMIJA

AUTORI

Docent dr Dejan Đurić
Prof. dr Miroslav Đorđević
Prof. dr Radovan Tomić

RECENZENTI

Prof. dr Slobodan Cvetanović,
Ekonomski fakultet Niš
Docent dr Igor Mladenović,
Ekonomski fakultet Niš

IZDAVAČ

Alfa-graf NS, Novi Sad

ŠTAMPA

Alfa-graf NS, Novi Sad

TIRAŽ 700

СРП – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
330.5(075.8)

ЂУРИЋ, Дејан

Nacionalna ekonomija / Dejan Đurić, Miroslav Đorđević,
Radovan Tomić. - Novi Sad : Alfa-graf NS, 2012 (Novi Sad :
Alfa-graf NS). - 322 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 700. - Bibliografija.

ISBN 978-86-87093-22-5

a) Национална економија

COBISS.SR-ID 273892359

SVI PRAVA SU ZADRŽANA. NI JEDAN DEO OVE PUBLIKACIJE NE MOŽE BITI
REPRODUKOVAN NITI SMEŠTEN U SISTEM ZA PRETRAŽIVANJE ILI TRANSMITOVANJE
U BILO KOM OBLIKU, BEZ PRETHODNE DOZVOLE AUTORA I IZDAVAČA.

PREDGOVOR

Knjiga Nacionalna ekonomija je udžbenik pisan za istoimeni predmet na prvoj godini osnovnih studija na Visokoj poslovnoj školi strukovnih studija u Novom Sadu. U okviru predmeta Nacionalna ekonomija, studenti će se baviti izučavanjem ekonomske i društvene stvarnosti Republike Srbije.

Nacionalna ekonomija je primenjena makroekonomska disciplina koja se bavi konkretnim proučavanjem određene privrede kao velikog ekonomskog sistema. Predmet njenog proučavanja je globalna ekonomska stvarnost naše zemlje, posmatrana u svetlu jedinstva ekonomskog rasta, strukturnih promena i načina funkcionisanja privrede.

Privreda naše zemlje je suočena sa mnogobrojnim problemima u njenom funkcionisanju. Oni se, pre svega, ogledaju u lošem vođenju ekonomske politike, visokoj nezaposlenosti, visokoj inflaciji, strukturnim neusklađenostima, opadanju proizvodnje i spoljno-trgovinskog prometa, socijalnom raslojavanju i padu životnog standarda. Duboka društvena i privredna kriza proizvodi teške ekonomske posledice, ali istovremeno otvara prostor naučnim istraživačima za kritička preispitivanja i nastanak novih teorijskih saznanja kojima se ukazuje na greške koje su načinjene. S obzirom da privredna praksa uvek iznosi na svetlost dana brojne ekonomske probleme, oni zahtevaju teorijska objašnjenja i odgovarajući način njihovog razrešenja. U tom smislu, zadatak Nacionalne ekonomije kao primenjene makroekonomske discipline nije samo da bude pasivan posmatrač i evidentičar ekonomskih zbivanja u našoj zemlji. Naprotiv, svojim naučnim dostignućima ona mora doprinositi kvalitativnim promenama domaćih privrednih aktivnosti, pružanju naučne osnove za kreiranje i pravilno vođenje ekonomske politike, kao i ukupnom društveno-ekonomskom razvoju naše zemlje.

Udžbenik Nacionalna ekonomija pisan je prema nastavnom planu i programu Visoke poslovne škole strukovnih studija u Novom Sadu. Za sve sugestije i stručni napor koji su uložili u recenziranje knjige, autori izražavaju veliku zahvalnost prof. dr Slobodanu Cvetanoviću, redovnom profesoru Ekonomskog fakulteta u Nišu i dr Igoru Mladenoviću, docentu Ekonomskog fakulteta u Nišu.

Novi Sad, 2012.

Autori

SADRŽAJ

PRVI DEO

MAKROEKONOMSKI PRISTUP IZUČAVANJU NACIONALNE EKONOMIJE

Glava I

NACIONALNA EKONOMIJA KAO PRIMENJENA MAKROEKONOMSKA DISCIPLINA

1. EKONOMIJA KAO DRUŠTVENA NAUKA.....	12
2. POJAM MAKROEKONOMIJE.....	13
2.1. Osnovni pravci razvoja makroekonomije.....	15
2.2. Sredstva makroekonomske analize (ekonomski modeli i upotreba dijagrama).....	19
3. PREDMET IZUČAVANJA NACIONALNE EKONOMIJE.....	22

Glava II

AGREGATNI IZRAZI PROIZVODNJE

1. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD KAO MERA EKONOMSKOG BLAGOSTANJA.....	26
1.1. Merenje i definisanje bruto domaćeg proizvoda.....	26
1.2. Ostale mere ekonomskog i društvenog blagostanja.....	30
2. KOMPONENTE BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA.....	32
3. NOMINALNI I REALNI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD.....	34
3.1. Deflator bruto domaćeg proizvoda.....	35

Glava III

PRIVREDNI RAST I PRIVREDNI RAZVOJ

1. POJAM PRIVREDNOG RASTA I PRIVREDNOG RAZVOJA.....	40
2. ŠTEDNJA I INVESTICIJE U FUNKCIJI PRIVREDNOG RASTA.....	42
3. EFEKTIVNOST INVESTICIJA I PRIVREDNI RAST.....	46

DRUGI DEO

OSNOVI MAKROEKONOMIJE (Analiza funkcionisanja privrede na dugi i kratak rok)

Glava I

MAKROEKONOMIJA NA DUGI ROK

1. DUGOROČNI PRIVREDNI RAST.....	53
1.1. Ekonomska interpretacije dugog i kratkog roka.....	53
1.2. Dugoročni privredni rast u svetu.....	54
1.3. Determinante privrednog rasta.....	57
2. ŠTEDNJA, INVESTICIJE I FINANSIJSKI SISTEM.....	61
2.1. Finansijski sistem kao posrednik između štednje i investicija.....	61
2.1.1. Koncept sadašnje vrednosti novca.....	63
2.2. Štednja i investicije u jednačini BDP.....	65
2.3. Tržište zajmovnih sredstava i kamatna stopa.....	66
2.4. Dejstvo ekonomske politike na štednju i investicije.....	68
3. NEZAPOSLENOST.....	71
3.1. Razlozi postojanja dugoročne (prirodne) nezaposlenosti.....	74
3.2. Rigidnost realnih plata kao uzrok dugoročne nezaposlenosti.....	76
4. MONETARNA EKONOMIJA I SAVREMENI NOVAC.....	79
4.1. Karakteristike i funkcije savremenog novca.....	79
4.2. Novčana masa (novčani agregati).....	80
4.3. Uloga centralne banke u regulisanju količine novca u privredi.....	81
4.4. Kreiranje novca od strane poslovnih banaka (monetarno-kreditna multiplikacija).....	83
4.5. Inflacija.....	86
4.5.1. Kvantitativna teorija novca.....	86
4.5.2. Ravnoteža na tržištu novca (privreda na dugi rok).....	87
4.5.3. Fišerov efekat.....	90
4.5.4. Troškovi inflacije.....	92
5. EKONOMIJA OTVORENE PRIVREDE – OSNOVNI POJMOVI.....	93
5.1. Nominalni i realni devizni kurs.....	95

Glava I

MAKROEKONOMIJA NA KRATAK ROK (Model agregatne tražnje i agregatne ponude)

1. AGREGATNA TRAZNJA I AGREGATNA PONUDA.....	98
1.1. Osnovne razlike između dugog i kratkog roka.....	98
1.2. Model agregatne tražnje i agregatne ponude.....	99
1.2.1. Osnovna obeležja krive agregatne tražnje.....	100
1.2.2. Osnovna obeležja krive agregatne ponude.....	103
1.3. Model agregatne ponude i agregatne tražnje (od kratkog ka dugom roku).....	109
2. EFEKTI MONETARNE I FISKALNE POLITIKE NA AGREGATNU TRAŽNJU.....	113
2.1. Uticaj monetarne politike na agregatnu tražnju.....	113
2.1.1. Teorija preferencije likvidnosti.....	114
2.2. Uticaj fiskalne politike na agregatnu tražnju.....	118
3. FILIPSOVA KRIVA (ODNOS IZMEĐU INFLACIJE I NEZAPOSLENOSTI).....	120
3.1. Kratkoročni izbor između inflacije i nezaposlenosti.....	120
4. EFIKASNOST MAKROEKONOMSKE POLITIKE.....	124
4.1. Aktivna ili pasivna ekonomska politika.....	124
4.2. Čvrsto definisana ili diskreciona ekonomska politika.....	127
4.3. Pravila monetarne i fiskalne politike.....	127

TREĆI DEO

OCENA MAKROEKONOMSKIH KRETANJA U SVETLU KARAKTERISTIČNIH PERIODA RAZVOJA NACIONALNE EKONOMIJE

Glava I

RAZVOJ NACIONALNE EKONOMIJE U POSLEDNJOJ DECENIJI 20. VEKA

1. POLITIČKA NESTABILNOST I KOLAPS PRIVREDE.....	131
1.1. Prekid procesa tranzicije kao posledica nepovoljnih ekonomske - političkih okolnosti.....	131

1.2. Drastično opadanje nivoa ekonomskih aktivnosti i promene privredne strukture.....	134
2. HIPERINFLACIJA I SOCIJALNO RASLOJAVANJE STANOVNIŠTVA.....	139
3. PROGRAM MONETARNE REKONSTRUKCIJE I EKONOMSKOG OPORAVKA ZEMLJE (AVRAMOVIĆEV PROGRAM).....	143
4. OCENA PRIVREDNIH KRETANJA U PERIODU 1995-2000. GODINE.....	145
4.1. Iluzija ekonomskog rasta u drugoj polovini 90-ih godina 20. v.....	152
5. OPADANJE NIVOA IZVOZA I KONKURENTNOSTI PRIVREDE TOKOM POSLEDNJE DECENIJE 20. VEKA.....	153
5.1. Razmere opadanja izvoznih aktivnosti.....	154
6. KRETANJA NA TRŽIŠTU RADNE SNAGE TOKOM DEVEDESETIH GODINA 20. VEKA.....	157

Glava II

PRIVREDNA KRETANJA U NACIONALNOJ EKONOMIJI POSLE 2000. GODINE

1. EKONOMSKA KRETANJA I MAKROEKONOMSKA POLITIKA U PERIODU 2001-2008. GODINA.....	160
1.1. Ukidanje ekonomskih sankcija i međunarodna reintegracija zemlje.....	160
1.2. Makroekonomska kretanja u periodu od 2001-2008. godine.....	161
1.3. Globalna ocena privrednih kretanja i makroekonomske politike u periodu od 2001-2008. godine.....	165
2. MAKROEKONOMSKA KRETANJA U SRBIJI U SVETLU UTICAJA GLOBALNE EKONOMSKE KRIZE.....	169
3. KRETANJA NA TRŽIŠTU RADNE SNAGE (POSLE 2000. GODINE).....	176
3.1. Nacionalna strategija zapošljavanja – prioriteti i ciljevi.....	181
4. STANJE SPOLJNOG DUGA SRBIJE U PERIODU POSLE 2000. GODINE.....	185
4.1. Potreba vođenja politike održivog javnog duga.....	186
5. KARAKTERISTIKE SPOLJNOTRGOVINSKE RAZMENE I POTREBA JAČANJA IZVOZNIH AKTIVNOSTI.....	188
5.1. Liberalizacija trgovine u funkcij ekonomskog rasta.....	188
5.2. Karakteristike spoljnotrgovinske razmene posle 2000. godine.....	189
5.3. Potreba jačanja izvoznih aktivnosti nacionalne privrede.....	193

5.4. Izvozna struktura kao izvor problema domaćeg izvoza.....	197
5.5. Geografska struktura izvoza srpske privrede.....	200
6. KONKURENTNOST NACIONALNE EKONOMIJE.....	205
6.1. Pojam i faktori konkurentnosti ekonomije.....	205
6.2. Analiza konkurentnosti privrede Srbije.....	207
7. POTREBA IZGRADNJE PROINVESTICIONO I IZVOZNO ORIJENTISANOG MODELA EKONOMSKOG RASTA.....	214
7.1. Sektorska struktura formiranja BDP – potreba većeg učešća razmenljivih dobara.....	215
7.2. Struktura upotrebe BDP – potreba većeg učešća investicija.....	218

ČETVRTI DEO

OSNOVNE PRETPOSTAVKE RAZVOJA NACIONALNE EKONOMIJE U NAREDNOM PERIODU

Glava I

OSNOVNI POTENCIJALI RAZVOJA NACIONALNE EKONOMIJE

1. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNI RESURSI KAO POTENCIJALI PRIVREDNOG RAZVOJA.....	221
2. STANOVNIŠTVO KAO POTENCIJAL PRIVREDNOG RAZVOJA.....	224
2.1. Demografska kretanja u Srbiji.....	225
2.2. Obrazovanje stanovništva kao faktor privrednog razvoja.....	229
2.2.1. Obrazovna i kvalifikaciona struktura stanovništva.....	229
3. PRIVREDNA INFRASTRUKTURA KAO POTENCIJAL RAZVOJA.....	233

Glava II

RAZVOJ INDUSTRIJE I POLJOPRIVREDE KAO OKOSNICA PRIVREDNOG RAZVOJA

1. OSNOVNE KARAKTERISTIKE RAZVOJA INDUSTRIJE.....	238
1.1. Industrijska proizvodnja u svetlu tranzicije srpske privrede.....	238
1.2. Ciljevi industrijskog razvoja u budućem periodu.....	244
2. KARAKTERISTIKE RAZVOJA POLJOPRIVREDE.....	247
2.1. Stanje, problemi i ciljevi razvoja poljoprivrede u budućem periodu.....	247

Glava III

REGIONALNI ASPEKT PRIVREDNOG RAZVOJA SRBIJE

1. NASLEĐENI PROBLEMI U REGIONALNOM RAZVOJU SRBIJE.....	252
2. DEFINISANJE I TIPOLOGIJA EKONOMSKIH REGIONA.....	255
3. RAZMERE REGIONALNIH NEJEDNAKOSTI I AKTUELNI PROBLEMI U REGIONALNOM RAZVOJU SRBIJE.....	257
4. OSNOVNI CILJEVI POLITIKE REGIONALNOG RAZVOJA.....	261

PETI DEO

STRANE DIREKTNE INVESTICIJE KAO RAZVOJNA ŠANSI PRIVREDE SRBIJE

Glava I

STRANE DIREKTNE INVESTICIJE KAO OBLIK MEĐUNARODNOG KRETANJA KAPITALA

1. GLOBALIZACIJA SVETSKJE PRIVREDE.....	266
2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE STRANIH DIREKTNH INVESTICIJA.....	267
2.1. Podela stranih direktnih investicija.....	269
2.2. Osnovni mehanizmi realizacije stranih direktnih investicija.....	271
2.3. Osnovni motivi preduzimanja stranih direktnih investicija.....	273
2.4. Globalne organizacije kao nosioci stranih direktnih investicija.....	274
3. UTICAJ STRANIH DIREKTNH INVESTICIJA NA PRIVREDNU AKTIVNOST ZEMLJE DOMAĆINA.....	276
3.1. Strane direktne investicije u funkciji podsticanja spoljnotrgovinske razmene zemlje domaćina.....	276
3.1.1. Uticaj stranih direktnih investicija na izvoz zemlje domaćina.....	278
3.2. Strane direktne investicije i transfer tehnologije.....	281
4. FAKTORI PRIVLAČENJA STRANIH DIREKTNH INVESTICIJA.....	283
4.1. Pravni sistem kao faktor privlačenja stranih direktnih investicija.....	283
4.2. Kredibilitet političkog sistema kao faktori privlačenja stranih direktnih investicija.....	285
5. OGRANIČENJA ZA STRANA ULAGANJA.....	286
6. POLITIKA STRANIH INVESTICIONIH ULAGANJA.....	287

**STRANE DIREKTNE INVESTICIONE AKTIVNOSTI U PRIVREDI
SRBIJE**

1. STRANE DIREKTNE INVESTICIONE AKTIVNOSTI TOKOM POSLEDNJE DEZENIJE 20. VEKA.....	290
2. OBIM I DINAMIKA STRANIH DIREKTHIH INVESTICIJA POSLE 2000. GODINE.....	292
3. ANALIZA RIZIKA ZEMLJE U SVETLU STRANIH INVESTICIONIH AKTIVNOSTI U REPUBLICI SRBIJI.....	298
3.1. Definisanje i oblici ispoljavanja rizika zemlje.....	298
3.2. Analiza rizika zemlje i primenjena metodologija.....	302
3.3. Upravljanje rizikom zemlje.....	305
3.4. Politički i ekonomski rizici u Srbiji.....	306
4. POTREBA OTKLANJANJA OGRANIČENJA ZA STRANA ULAGANJA.....	308
5. PERSPEKTIVE ZA STRANA ULAGANJA.....	314
LITERATURA.....	318

Deo I

**MAKROEKONOMSKI PRISTUP IZUČAVANJU
NACIONALNE EKONOMIJE**